

Универзитет у Бањој Луци, Академија умјетности,
Бања Лука, Република Српска

DOI 10.5937/kultura1965100D
УДК 741.5 Млађеновић М.
821.163.41.09-32 Кочић П.
оригиналан научни рад

ДАВИД ШТРБАЦ – КОЧИЋЕВ МИКРОУНИВЕРЗУМ У СТРИПУ

Сажетак: *Рад се бави утицајем књижевног опуса Петра Кочића на дневни стрип „Давид Штрбац” Мира Млађеновића који је излазио на страницама бањолучког дневника Глас (Глас Српске) од 1973. до 2007. године. Стрип сублимише хумор и сатиру из драме „Јазавац пред судом”, при чему вјешто спаја и актуелизује Кочићев књижевни свијет и смјешта у садашње доба.*

Кључне ријечи: *микроуниверзум, стрип, Давид Штрбац, Петар Кочић*

Утицај књижевних родова на стрип су вишеструки јер је искуство писане ријечи далеко старије од „причања приче у сликама” које се појављује готово истовремено када и филм, са којим има доста сличности у визуелном приповиједању (предочени покрет, кадрирање, план, ракурс...итд). Стрип није лако добио легитимитет „озбиљне умјетности”, а још увијек ни (званичну) верификацију посебне умјетности, па се у смислу вредновања посебности алтернативно користи одредница „девета умјетност”.¹ Предрасуде према стрипу као „неозбиљној умјетности” дијелом произлазе и због неуједначеног квалитета раних стрип креација (па и касније), које су свој живот углавном сводиле на странице дневних новина или за дјецу, више као нека врста забавног гег коментара прилагођеног најчешће широј публици. Данас се за стрип одомаћио назив *графичка новела* управо због његових посебности које се у највећем дијелу заснивају – прво на ликовности, а онда и на наративности – јер синкретички обједињује друге умјетности у стрипску посебност.

1 Panzner, C. (2018) „The Ninth Art, a look at the emergence of graphic novels“, *Arts Editor*, 28 Jan 2008, <http://artseditor.com/site/the-ninth-art>

Кроз историју стрипа постоје бројни аутори који су својим причама обезбиједили достојно мјесто у највећим дOMETИМА стрипа, стварајући потпуно оригиналне и аутохтоне креације, али је значајан број стрип аутора своју инспирацију проналазио и у познатим књижевним дјелима. Њихова полазна тачка за поступак „стриповања” била је различита – било кроз форму дјелимичне (са мање или више препознатљивим литерарним утицајима) или као потпуна адаптација књижевног дјела прилагођена посебности визуелног приповиједања (или језику стрипа). Управо због своје популарности код шире публике књижевна дјела су често „стрипована”, при чему је њихов стрипски живот често добијао потпуно оригинални облик. У овом тексту ћемо се бавити стрипом који за своју полазну тачку има једну познату приповијетку, за чије разумијевање је потребно познавање књижевног опуса Петра Кочића.²

Петар Кочић и Крајишници

Босанска Крајина, рубно, сјеверозападно подручје Босне и Херцеговине због свог географског и стратешког положаја често је кроз историју било на граници великих царевина – прво отоманске Турске а онда и Аустро–Угарске Монархије под чију управу ће доћи последице Берлинског конгреса 1878. године. Периферни положај на контакту великих царевина подразумевао је и посебан однос колонизатора. Увијек под посебном присмотром туђинске војске, насељен страним чиновницима који су овдје пажљиво спроводили колонијалне интересе и гушили било какав бунт становништва. Из једног таквог историјског искуства, гдје су „странци били домаћи” изникло је и Петар Кочић, чија је књижевност значајним дијелом била артикулисани глас подјармљеног крајишког народа, на првом мјесту из горштачког Змијања, Мањаче и Грмеча. Кочићев литерарни опус није велик, али по значају јесте један од најзначајнијих у српском и југословенском књижевном простору. Његова најпознатија приповијетка „Јазавац пред судом” смјешта у централно мјесто Давида Штрпца и савршено осликава особине Кочићевих ликова који су обојени неком чудном лирском љепотом. Он их посматра кроз своје горштаке које колонизатори угњетавају и присиљавају да се сналазе, при чему они морају да буду и мудри и лукави. Тежак живот Крајишника под окупацијом учинио је да Давид са великом лукавошћу посматра

² Петар Кочић (Стричићи код Бање Луке, 29. јун 1877 – Београд, 27. август 1916) био је српски песник, писац и политичар. Рођен је у селу Стричићи на Змијању, на планини Мањачи код Бање Луке, у данашњој Републици Српској (Босна и Херцеговина).

свијет око себе, али и у таквим околностима он себи поставља циљ да исмије чиновнички систем окупаторске власти. У тој намјери Давид код Кочића није само обичан босански сељак, он се уздиже на мјесто универзалног симбола свих угњетених сељака у покореној Босанској Крајини, па и у Босни и Херцеговини. Коначно, Кочићев свијет Крајишника није само испуњен бунтом и отпором, то је и свијет предивних крајишких планина и пејзажа који су истовремено и лирски и сурови – то је свијет из којег долази и Давид Штрбац.

Стрипски Давид Штрбац

Популарност приповијетке Петра Кочића утицала је да Давид Штрбац своје мјесто пронађе и у стрипу, и то тамо гдје је то по логици и најприродније, међу Крајишницима у Босанској Крајини. Као феникс из пепела, Кочићев Давид Штрбац је васкрснуо у облику стрипа 1973. године на страницама листа *Глас* (данас *Глас Српске*) из Бање Луке, у креацији Мире Млађеновића³. Овај вишеструко талентован аутор стрипа, врстан карикатуриста и новинар, створио је неколико новинских стрипских ликова, од којих је најпознатији Давид Штрбац обиљежио његову цјелокупну стрип каријеру.⁴ Стрип је у дугом временском периоду био нека врста заштитног знака листа *Глас*, јер је Млађеновић кроз форму стрипа био и хроничар свих битнијих политичко-економских промјена у Босанској Крајини – у времену од социјалистичког, транзицијског до капиталистичког доба. Нажалост, „локални” карактер новине (*Глас* је био регионална дневна новина за Босанску Крајину) утицао је да је овај стрип остао непознат изван Бање Луке и Босанске Крајине.

По карактеру, Давид Штрбац је био сатирични стрип једнокаишне форме. У појединим фазама препознају се јасни стрип утицаји (рецимо, у раној фази Бенита Јаковитија) да би се постепено јасно профилисао и постао препознатљив у традицији најбољих новинских стрипова, доста уједначеног стила и цртежа. Излазио је у форми каиша са неколико варијација – у раној и зрелој фази био је то стрип јасно оивичен са једним или два цртежа, да би на крају излазио као каиш са два јасно оивичена цртежа. Млађеновићев цртеж

3 Миро Млађеновић рођен је у Бања Луци 1949. године. Био је главни и одговорни уредник *Гласа Српске* и један од ветерана бањалучког стрипа. Преминуо је 29. априла 2007. године у Бањој Луци, у 58. години живота.

4 Први стрип каиш „Давида Штрпца”, изашао је 2. априла 1973. године, а последњи неколико дана послје ауторове смрти 2007. године.

карактерише дебља линија због употребе фломастера, који је углавном користио као цртачки алат. Током три деценије излажења, стрип је имао неколико прекида, нека и дуго-трајнија, мијењао је и форме (једно вријеме је излазио и као карикатура на насловној страни у плавој боји) да би се у коначници вратио у препознатљиви облик стрип каиша, али сада у боји.⁵ Интересантно је да је овај стрип наставио да излази једно кратко вријеме по ауторовој смрти. Популарност стрипа је локално била велика па је „Глас” осамдесетих година прошлог вијека издао и посебну свеску, по избору приређивача, са најзначајнијим стрип каишевима Давида Штрбца.⁶

Хумор и сатира

Млађеновићев Давид Штрбац је примјер дјелимичне стрипске адаптације са значајним елементима новог и оригиналног, прилагођено медију стрипа. Основа јесте Кочићев лик, Давид задржава карактеристичан спољни изглед и карактер типичан за горштака са Змијања: капа, гуњ, лула, штап, дуги бркови, мудар је и препреден... – али је нарација смјештена углавном у градску средину, у савремено доба које је обиљежено својим проблемима. Стрип карактерише сатира и бриткост хумора блиска оригиналном „Јазавцу пред судом”, јер Давид остаје и даље тип лукавог босанског сељака с краја 19. вијека кога стално газе „неке” власти. Као и код Кочића, у Млађеновићевој креацији Давида, провејава дух праве (политичке) сатире, *па је на удару све оно што је лажно, обмањивачко, умишљено, било код једне личности било код читавих друштвених група; оштром, немилосрдном подсмјеху излажу се нарави једне епохе, несавршености и зла једног друштва...*⁷

Стрип Давид Штрбац је на првом мјесту друштвена и политичка сатира, фокусирана на одређене групе (власт и они који је економски спроводе), често брутална и непосредна. Пошто је у поступку обликовања главног лика Давид замишљен да живи у савремено доба, умјесто аустроугарских чиновника и власти стрипски Давид живи и води борбу са социјалистичким директорима, саосјећа са проблемима малих људи, најчешће радничке класе као синонима једног друштвеног уређења, за кога Давид (и аутор Млађеновић) утопијски сматра да би требало да буде праведан. У фокусу

5 Стрипски каиш је колорисан компјутерски, на цртеж који је радио Миро Млађеновић.

6 У оквиру едиције „Гласова свеска број 6” на 32 странице, са 84 каиша, представљен је 1987. године „Давид Штрбац”.

7 Bogdanović, Ž. (1994) *Umetnost i jezik stripa*, Beograd: IP „Orbis”.

су најчешће неправде из живота обичних људи, а сам Давид је углавном само пасивни посматрач, слично двојници старца⁸ из британско-америчке луткарске серије Мапет Шоу (*The Muppet Show*) али за разлику од њих, Давид врло ријетко неком реченицом и сам коментарише (што је често назначено његовим зачуђеним лицем).

Његова размишљања су понекад измјештена изван проблема појединаца, друштвено су шира, дајући стрипу универзалнији значај. Млађеновић у том поступку помјера свој фокус на опште проблеме социјалистичког друштва, а у каснијој фази и на феномен надолазећег национализма, који као и у стварности, полако разграђује заједничку државу југословенских народа. Давид Штрбац је и вјеран хроничар једног простора и времена који критички путем стрипа биљежи све битније етапе у развоју и разградњи једног друштва, па га у том смислу тек треба одговарајуће вредновати. Највећи домети стрипа *Давид Штрбац* односе се на период социјалистичког времена, који је и кулминација ауторовог креативног узлета, са неким од антологијских стрип каишева, који су по квалитету сатире у равни најпознатијих новинских стрипских хероја тог времена, на првом мјесту „Грге” Ице Вољевице.

За крај...

Завршавајући ову кратку студију може се рећи да је Давид Штрбац један од најзначајнијих босанско-херцеговачких новинских стрипова у периоду социјалистичке Југославије. Нажалост, локални „домет” новине у којој је излазио утицали су да је овај стрип остао прилично непознат изван средине гдје је излазио, па због тога није ни одговарајуће вреднован. Као ријетко који аутор новинског стрипа, Млађеновић је успјешно спојио елементе различитих умјетности – књижевности и стрипа – стварајући оригинални стрип, који у основи задржава књижевни Кочићев микроуниверзум, због чега је био близак и популаран код шире читалачке публике. Хумор и сатира као главни адути овог стрипа, често су опори и песимистични, али актуелни и данас, и то је најјаснија веза која спаја Млађеновићевог и Кочићевог Давида Штрпца, стварајући од њега безвременског стрип јунака који осликава менталитет „људи са границе”, на првом мјесту српског народа Босанске Крајине из кога је и поникао.

8 Валдорф и Сталтер.

ЛИТЕРАТУРА:

Ajanović, M. (2018) *Film i strip*, Bizovac: Ogranak Matice hrvatske u Bizovcu.

Bogdanović, Ž. (1994) *Umetnost i jezik stripa*, Beograd: IP „Orbis”.

Panzner, C. (2018) The Ninth Art, a look at the emergence of graphic novels, *ArtsEditor.com*, 28 Jan 2008, <http://artseditor.com/site/the-ninth-art/>

Кочић, П. (1967) *Јазавац пред судом*, Београд: Нолит.

Кочић, П. (2002) *Сабрана дјела 1–4*, Бања Лука — Београд: „Бесједа” – „Арс Либри”.

Mladenović, M. (1987) *David Štrbac*, Glasova sveska broj 6, Banja Luka; NIGRO „Glas” – OOUR „Novinska djelatnost”.

Мунитић, Р. (2006) *Девета уметност, стрип*, Београд: ТК „Mont Image“ и Факултет примењених уметности у Београду.

Goran Dujaković

University of Banja Luka, Academy of Arts, Banja Luka

DAVID ŠTRBAC –
KOČIĆ’S MICROUNIVERSE IN A COMIC STRIP

Abstract

The paper deals with the influence of Petar Kočić’s (1877–1916) literary opus based on a daily comic strip *David Štrbac* created by Miro Mladenović (1949–2007) and published on the pages of Banja Luka newspaper *Glas (Glas Srpske)*, from 1973 to 2007. This comic strip sublimes the humor and satire featured in the classical Serbian drama *Badger on trial (Jazavac pred sudom)*, while skillfully connecting and actualizing Kočić’s literary world, situating it in the present age.

Key words: *microuniverse, comic strip, David Štrbac, Petar Kočić*